

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвөдиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 29 (10014)

1976 чылдың февраль 5, четверт

1925 чылда үндүлүштүнген

Өрткө 2 көп.

СОЦИАЛИСТИК ЧАРЫШТЫ
КАЛБАРТЫР

Бордо ажыл-агый чымын тунелдерин болгаш 1976 чылдың улус ажыл-агый планын күтүр талазы-биле сурулгаларын РСФСР-ниң Кедр ажыл-агый министрствонун коллегиязының февраль 3-те Москвага болган калбак хуралына чугаалажып көргөн. Эрткен чылдың агаар-бойдузунун таарымча чок байдалы турга-даа, республиканың көдээиниң ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агыйның ийити продукциязының ийити хемчээли сески беш чылды-биле деңгээрге 14 хууга көвүдээрин чедип алган дээрин аңаа демдеглеттинген. Бо чылдың ол чедиишкенин чүгле быжыглар эвес, харын база оон ажыраарын чедип алыры өргөжөк чугула.

Хуралга СЭКП ТБ-ниң Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев чүве чугаалаан. (СЭТА).

КАЗАХ МАГНИТКАДАН ДЕЛЕГАТ

Караганданың металлургия комбинатында № 4 домна суутугуна мурнакчы бригаданың Казах ССР-иниң хундулук металлургу Төлөгөн Адам-Юсупов баштап турар. Ол Карагандада баштайгы домна суутугунун тудууга 16 чыл ажык үениң мурнунда комсомолдун пүткөзү-биле барган болгаш чуртун ол эң узуг дөң бугурулу чөринде оон өн-өн өөреникчилери ажиллап турар алпарган. Караганданың шөк, каны, чуга болган бедик соруугу демир, кокс-хония бугурулу-леңиң продукция Совет Азиязында болган даштыкыда-даа 200 астретерге чоруп турар. Төлөгөн Адам-Юсуповтун бригаданы комбинаттың ажилыга эвэс эвэс угуун база кирип турар. Оон ажилдап турары 3200 кубометр ишпир суутугуна металлургулар хонукта-ла 15 удаа бедик шынарлыг экилдиргилери кылп турар, а бригаданың чазыкты саналдарының дууза-биле бугурулу чөри чартык миллион рубль хире камналга алган.

Төлөгөн Адам-Юсупов бодунун эки ажылы дөң Ленин болгаш Күш-азымын Кызыл Туу орденнер-биле шаңнаткан. Ол—ажыкчы чоннар депутаттарының област Сөвөдиниң депутаты. Караганданың партияның област конференциязында Төлөгөн Адам-Юсуповтун СЭКП-ниң XXV съездинин делегаты саналган. Чурукта—Төлөгөн Адам-Юсупов.

Ю. КУЙДИННИНГ ФТОЗУ.
ПМА.

БИРГИ ЧЕРДЕ

«Кызыл тудуг» эргеледи бо чылдың январьда тудугжу бригадаларының чарыжының тунелдерин үндүргөн. Бир дугаар черин анык тудугжу Степан Аюмеевич Борбак-оолдун удуртка бригадасы алган. Бүдүрүш 24 тудугжу эртен аяла планын дөңгөзүп 107 хуу күсүткен. Күш-ажылдың бугурулу чөдөкчүлүк ийи айының оонадалары партияның XXV съездин ажилыктар хүнде күсүдүр сорулга салганар. Олар бо чылдың үткүштүр планын база алган. Ол бригадалык чымынның бир чамдым дөң дугаар микрорайонда № 19 бажынын тудуп турарлар. Бир чамдым «Тыва» дөң-дүгү комбинаттың ийги эвэжизин тудууда барган. Бригадир Борбак-оол эрткен беш чылдың шалымчыны. Ол тоску беш чылдың оонадаларын 4,5 чылда күсүткен.

МУРНАКЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕР КӨРГҮЗҮГ САМБЫРАЗЫНДА

СЭКП Кызыл хоормуу хоорайың көргүзүг самбыразын көрүштүп, чарам кылдыр чазытп кылган. Бүдүрүш тоску беш чылдың доозукту чылдыктык чедиишкенин көргөн. Наймалык бугурулу-леңиң эвэс самбырада үш дугаарың көргөн.

«КОСМОС-800» УЖУДУШКУНДА

1976 чылдың февраль 3-те Совет Экилелине «Космос-800» деп, Черин эвэжизин кылмал спутниги салып үндүргөн. Космос дөңгөзүш ишчилерин үндүрүлүшкүргө көрдүгөн эртем аппаратуразын спутник-те тургускан.

Аппаратура чогуччалыг ажилдап чоруп. Таарыштырылга-сайлаа төвү кзы турар информацияны ажилдап кылп турар. (СЭТА).

ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ШАҢНАЛДАР

1975 чылдың социалист чарыжыга Чаданалың амыдырал хандырылга комбинатының коллективти тилеги болуп үнген, СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, обшпрофчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунун шилчир Кызыл туу болгаш бирги чергенин дил-лөмү-биле шаңнаткан. Ону тыпысыртыга тураскааткан хурал болган.

Партия обкомунун, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, обшпрофчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунун шилчир Кызыл туу база бирги чергенин дил-лөмү-биле шаңнаткан секретары В. С. Семенов комбинаттың төлөөлериңе тысып берген.

Амыдырал хандырылга комбинатының директору Б. Ч. Сарыглар, даараналыг мастерскаяны эргелекти Б. С. Саа, даараналыг К. Монгуш олар хуралга чүве чугаалап, шаңналга төлөтүп болуру-биле планын болгаш социалист хүдээлгенин хуусаа бетинде, эки шынарың күсүдир дөң улам эки ажилдарың эш-өөрүндү мурнундан хүдээлгенер.

Республиканың тудуг организациаларының эрткен чылдагы социалист чарыжының тилектиң болуп үнген «Кызыл төп электро-станция тудуг» эргеледин коллективинге СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, обшпрофчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунун шилчир Кызыл туу тыпысыртыга тураскааткан байырың хурал оо эргелекте дүң болган.

Мурнакчы тудуг организациалары ол тудуг республиканың куруениң айымт чок чорук комитетинин даргазы, СЭКП обкомунун бирге кежигүнү И. А. Ситлев тыскаан. Шаңналды тудуг эргелединиң начальниги А. А. Дремов баштап бугурулу-леңиң төлөөлери хүдээп алган.

Тес-Хем районунун малчылары 1975 чылдың социалист чарыжыга ийедейлиг киришкен, республикага ийги черин ап, ийги чергенин дил-лөмү болгаш акша-биле шаңнаткан. Ону тыпысыртыга тураскааткан хурал дүүн Самагалдай эргеткен. Шаңналды Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый министри Н. Г. Лавренко тыскаан.

СЕПТЕЛГЕ ДҮРГЕДЭЭН

Ону беш чылдың баштайгы чылдың чакы хуу ажилдарыга кыжыр техника септелгизин кыска хуусаада, эки шынарлыг септээ дөң Барыш-Хемчик районда «Хемчик» совхозтун механизаторлары сөвгү хүндерде ажилды шалымны торудуп турарлар. Септээ үкүлдүр 23 трактордун 20-ин, 16 сепкааның 10-ун, 60 плугини, 10 алдызын септел дооскаа.

Техника септелгизинде Николай Седина, Бүрүл-оол Маадыр-оол кымык ажилдап, норманы доосамаал 180—200 хуу күсүдүр турарлар.

Ажыл-ишчилер септелгени февраль 20-де доозарын хүдээлген, ажилды дүрген, шынарың торудуп турган, оңч оон эрте доозар эргалар бар.

Д. МОНГУШ

СЭКП-ниң XXV съездизинге үткүштүр! ЧАРЫШТЫ ДЕТКИ ДИВИС

№ 48 тудуг эргелинде Р. Григорьевичин удуртканы шеверлекчилер бригаданың тудуг материалдарын камнаар, ажилды шынарың чоруп чедип алыр, планың оонадаларың күсүдүр хуусаа бетинде боттандыр дөң эргелеки саналын бистин бригаданың кежигүнери чүдүдүгү-нүп деткип турар. Бугурулу-леңиң ажилың болгаш ажилды шынарың бедик, планың оонадаларың чедиишкениң күсүдир дөң Бүгү-эвиледин социалист чарыжың дугайында СЭКП ТБ-ниң, ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЛКСМ-тиң болгаш ВЛКСМ ТБ-ниң доктаалын бүгү чуртта ганыжып, чугаалажып турар бо хүндерде шеверлекчи эш-өөрүстүгү үткүштүр планын кылып, чарышче кыгырып турарыга каттыжып,

бистер база бедиктен хүнарында каныг четпестер бар болганы, оон чылдагыны тудуг-монтаж ажилдарын 50 мун рубльге кымыр турган болуусуна, оу 57 мун рубль чедирерин, ажилды шынарың «эки» деп демдектен кудулатпас болгаш ону беш чылды баштайгы чылдың планың оонадаларын 115 хуу күсүдирин хүдээлди.

Шынарың беш чылды тудуг ажилың шынарың кичээлгенин күсүдүр деп шилчирерин бис. Хүдээлгениң объект бүрүзүң шынар көргүзүлгени ол талазы-биле инженер тускай журналга демдектен турар. Ол демдектерин барымдалап турган, түнелдерин инженер-техникти ажилдакчыларың киржилгени-биле бригадирлер чөвүлелинге сайгарып чугаала-

жып турар бис. Ажилды шынарыңда каныг четпестер бар болганы, оон чылдагыны тудуг-монтаж ажилдарын 50 мун рубльге кымыр турган болуусуна, оу 57 мун рубль чедирерин, ажилды шынарың «эки» деп демдектен кудулатпас болгаш ону беш чылды баштайгы чылдың планың оонадаларын 115 хуу күсүдирин хүдээлди.

Шынарың беш чылды тудуг ажилың шынарың кичээлгенин күсүдүр деп шилчирерин бис. Хүдээлгениң объект бүрүзүң шынар көргүзүлгени ол талазы-биле инженер тускай журналга демдектен турар. Ол демдектерин барымдалап турган, түнелдерин инженер-техникти ажилдакчыларың киржилгени-биле бригадирлер чөвүлелинге сайгарып чугаала-

машина, тигер сысыкыр агрегаттар эргелекте бар. Ону бис ажилымыска аны-бүрү чылдагыныңардан четке ажылдавай турар бис. Радиаторлар бугурула келип алыр респираторлар чедиптес.

Шала дескилер машинаны ажилды барык-ла ажилдавай турар бис. Эрткен күзүн чаш школа тудууга ажилды дүргедир-биле мөөн бригадам оу ажилдап турду. Ол машинаның дууза-биле ажилды темпиз дүргедир, шынарың ба-ла байг эвэс болган. Ону шеверлекчи ажилдарыңа доктаамал ажилдап чугула.

Көдүрүктүлериң ап көрөөлдер. Оларын шеверлекчи ажилдарың эргелек берген объект бүрүзүңе тургузар узурат. Ийди түрүжү, болгочок-ла бир объектинде өскөзгөң келдириксе, көдүрүктүлериң тургуспаан болду. Чөмө ма-наар боор, бооттарың үстүкү кыттарже аар чүкүтү да-жылап эгелээр бис. Амгы үеде ажилдап турарымыс № 9 бажында оларын база тургуспаан. Үстүкү кыттарже матери-алдарын хол-биле дажылап тур бис.

Машина, механизмнерин шеверлекчи ажилдарыңа доктаамал шилчээдиң ала, ажилды бугурулукчу бедик, темпиз дүргедир болгаш шынарың эки-жир.

Мен бодарымга, ажилды бугурулукчу болурунга анык ажилдап чорударың кичээлгени ажилың чорударың үтүгү салдарың. Профтехучили-щелер дооскаш тудугга ажилдап келген аныктыңарын ажилдап үнери, ажилда доктаамал хой болу-дур. Разряд чедип алган болза-даа, ажилда чачыкыаа болган чамдыктары баштайгы үениң бергеле-

ринге таваржып эгелээр. Аныктыңар чүгле мерге-жилге өөрдир эвес, харын-даа хуусаа амыдырал-чурттагың, оларын саныш-сетилин калдыг айтыргалар дүргедир чорудурун билги алыскаар кичи мен. Иччанга олар менден арга-сүмөн бо-ла айтыра бээрдер. Аныктыңар хостуг үе-зин, шөлөөң чөп ажилдап узурат. Бригадавың Люд-ка Карданова, Роза Хафизова ту-ришчи пүткөзүлгени ажилды до-кумка Чехословакияга, Вера Орджак, Уран-кыс Хертек-Ютославияга четкен. Майя О-лар, Вера Четекмаз майя-лар-дын демир-орук-биле бистин чуртун узуг хоорайларын кө-зөш, сеткил ханын келгениң-ге өөрүрү бис.

Чоокта чаа болуп эрткен партияның област конферен-циязыга республиканың ком-мунистери менээ узуг бугуру-ла киргүзүп, партияның XXV съездинин делегат кылдыр сонгаан. Оу «Тыва тудуг» трестин, бригаданың коллек-тивиниң ажил-ижин үндөөни кылдыр санаар мен.

Бригадавыс ам марттын үдүнде ажилдап турар. Эш Григорьевичин удуртканы шеверлекчилер бригаданың эргелеки саналын деткип, тудуг материалдарының камнаа-гарын, ажилды шынарың болу-рун чедип алышсаң, бедик-кен социалист хүдээлгениң, планың оонадаларың чедиишкениң күсүдир дөң кызып ажилдап бис.

А. ЕЛЬШОВА,
№ 48 тудуг эргелинде шеверлекчилер бригаданың бригадир, СЭКП-ниң XXV съездизинге делегат.

ЧУРУНТА: А. Ельшованың бригадасы.

ДУГУРЖУП ЧУГААЛАШКАН

Республиканың сойза хандырылга ажилдакчыларың чөвүлө хуралы Кызылга болуп эрткен. Ала эрткен ты-дын ажилың тунелдерин болгаш бо чылдың сурулгаларын чугаалажып. Актыван хуралыга эрткен чылда чедип алдыгач чамдык чедиишкени-лерин демдегелер. Тывага бо хүндерде 37 мун сес чүс ка-жи пенсия ап турар. 4420 көдөзүчү пенсия-биле хандыр-тыгын. 9 мун 867 ажык бот болгаш хой уругул пелер кү-рүнениң акша дузаламчызын ап турар. Эрткен чылдың чам-

дык түрүлдеринин болгаш бо чылдың чугула сурулгалары-ның талазы-биле саналдар боорине Каз-Хемден Фаина Кабышева, Чон-Хемчиктен Салчак Байыр, Улут-Хемден Михаил Григорьев болгаш е-ке-даа эштер киришкен.

Ол активни хуралыга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынн ора-дакчы Б. С. Шойгу кириш-кен. Социал хандырылга ажил-дакчыларың үш хүнүң өө-редикте семинарын база ор-ганизастан. Семинарын ажилы дүүн доозулган.

СОРУК КИРГЕШ...

Улут-Хем районунун партия организациаларының агитаторлары, илеткелчилери, пропагандистери СЭКП ТБ-ниң Комитетинин, ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЛКСМ-тиң болгаш ВЛКСМ ТБ-ниң Комитетинин «1976 чылда бугурулу-леңиң ажилың болгаш ажилды шынарың бедик дөң, улус ажыл-агый планын күсүдир дөң Бүгү-эвиледин социалист чарыжың дугайында» доктаалын ажилыч чонун коллективтеринин хуралдарына таныштырган.

«Күш-ажылды хостугу» совхозтун парток секретары М. Данык ол чугула документини Элит-Хемин малчынары-га таныштырган.

— Социалист чарыш дугайында доктаал бистин чедиишкениң ажилдарыңе улам сорук кириди. Мен төрүр 100 хойга оонаштыр 105 хураган, бир хойдан 2,7 кг дүк алырың аазаан кичи мен. Ам ол хүдээлгенин бедик, 100 хойга оонаштыр 110 хураганы камталган, бир хойдан-на 2,8 кг дүктү кырып алырың хүдээлгенин түр мен. Бодун хуума 6 тонна сөгенин белеткер мен—деп, хойку Тулгуш Шу-дун чугаалаан. Оон үдөгенин хойку Ба-скил Доржу, өпкү кадарчымы Шуут-оол Биче-оол олар эдгергенер.

Ол доктаалды таныштырары дөң кезек черге болган. Бүгү-эвиледин социалист чарыжы-ның талазы-биле хуралдар «УТКА-ның 25 чылды» совхозтун Иштин-Хемге, Ариг-Узунге болдулаан.

Д. АРАКЧАА.

ХӨНДЕЛЕНЧЕ КӨРҮНЗЕ...

Чагаа изи-биле рейд

«Барлык» совхозтун Хөндөлөн салбырының малчыны Соия Биче-оол «Шын» сөлдүңе чагаа чоруткан. Ол чагаада бижип турары: «Хөндөлөн салбырының ажил-агыйның кол адыры—маа ажилы. Ийиң турбуксе совхозтун дирекция чери Хөндөлөн салбырының кошкак кичээлгени салып турар. Маа кыштагалашкынында бар четпестерин чайладыр талазы-биле ажил чоруттугунан келген. Тулаан-Карада маа суггар кудук үрелген, малдык сукуну чедиишпейн турар. Чамдык мал-чынар өлгөрдө чурттан турар.

Январь айда хой кидин туукуптун төрүп эгелен, ол хире-де мал эчилери эштер Коштай Кара-кыс, Зоя Кужугет мал-чыны коданнарга көп көрбөз.

Салбырда чагыс-лаа машина ажилдавайын турар. Эрткен чылдың 6 машина турган. Олар шупту үрелген. Салбырын маа алган ГАЗ-51 деп маркалыг машиназы бир чыл четпейн чыткан. ажилдавайын турган.

Чагаада бижиптениң четпестери хынары-биле «Шын» рейд бригадасы чамдык малды чыны коданнардыга чедип база салбырын удур-тур ажилдакчылары-биле чугаалашкан.

Хойку Соия Биче-оолдун кодан... Кыштаг малга көчүг ээти, кездэ туруп турар. Мал-чының 300 хире төрүр хойдан 150 хире оодаан. Ху-рагалар оңта-мендэ доругун турар. Малтын сөгениң тө-розаш... экеден эериге тө-варыштырыс. Ол январь 25-те сөгөн сөрүтүп алды-биле совхоз төвүңе киргеш, 4 хонук машина мөзүш, чүлө январь

29-та алганын чугаалады. (Бо дээрде малчының хой түлүк-төп төрүп турар бажың үе-лиң). Эрткен чылдың мөөн бажымың сөгөн (С. Биче, ич-чанга өңдө кыштагын деп хомуузаң чугаалай-дыр.

Хөндөлөн салбырында оона-лаа өске малчынар ам-даа өлгөрдө чурттаашаан. Тулаан-Карада малчынарың кымыл-бутуну четке эерттин-мези. Тоо чылын малчынар ортуузда социалист хүдээл-гелер мичкаа чедип алды-маан. Малчынарың зовет-өөрелдериң кошкак организас-тагынган. Оон кичээл бо өө-редикте чылдык чүлө чаныс

Салбырын күш-дегели кошкак дөңш үжүн хойлары катан болган. Малчынар ор-туузда постанчы чок. Чөжө, Соия Биче-оол бо чаа, 1976 чылдың солунунарың көрбөдө-лөс деп олурар болду.

Совхозтун директору эш А. В. Поражевский ийи ай бурунгар Хөндөлөн салбы-рында малчынар ортууңга тускай ээ-биле хандырын-ган. «Тачыны тургузар бооп аазаан. А херек кырында постанчы ам-даа чок бооп ту-рар. Малчынарың Тулаан-Карада куура үрелген бээр оон хонук ажа бергенден майга сукуну чедип турар. Куду... ажилдап олар чүлү төнгөн. Малчынарың үш чыл бугурулар чунар-бажың тудуп каан. Ооу мынчага чедип ажилдашкан. Кудук тайымын эш Соия Биче-оол чугаалап турары болза, малчынары ол чунар-бажыңа түтлө чаныс катан чүлүң болуп турар. Салбырда мал эчилери чоокта малчынарга барып көрбөз. Малчынарың хойларыңда 50 хууу колдуу-ла оодаан каанкай, чаа төрү-түшө хураганының үкүзү кошкан.

Салбырын күш-дегели кошкак дөңш үжүн хойлары катан болган. Малчынар ор-туузда постанчы чок. Чөжө, Соия Биче-оол бо чаа, 1976 чылдың солунунарың көрбөдө-лөс деп олурар болду.

ажады чедир кылбайн, аны-бүрү аарыларга баш удур де-мисел чорутпайн, чон ортууң-га лекция, беседа кылбайн ту-рар.

Бистия чурттакчымы суур бургузуде эмнеге пунктула-ры бар болгай. Не кичи бур-гузү эмчигин дууза-биле бо-жуу узурат. Ол хирезинде малчы Монгуш Баяның ка-лазы өөңе божаан. Ол сал-быр эмчилериниң четпес ажи-лы-дыр деп дөң чугаалап бо-лур.

Суурда чүлө эмнеге пунк-туу эвэс, эси-сидиктиң, ту-нар-бажының одалга систем-ны база донган. Көдээ Совет-тин коммунун секретары эш О. Серен-оол бистин эси-сидиктиң, эмнегелестин-лаа донна бергенин даргалар шуп-ту билер чүлө де шөлөөн ол-уру турар кичи болду. Үстүң-де бижээниң салбырыны ма-лыналары шупту... алаан, ийи машинаны совхозтун тө-вүңе шагда-ла септелге бе-рип каан, ам-даа септелгиз-мези тургулар. Салбырга чоокка чедир-ле чаныс-лаа машина чок турар, чүлө бо-хонук бурунгар бир каа ма-шина алган болду.

Чаныс сөс-биле чугаалаар-га, «Барлык» совхозтун мал кыштагалашкынында болгаш черле кичээл-биле мал ажи-лында четпестер-ле хой.

Малдык аны-агы чылда-галыңар-биле аарып, оон ула-мынан олуп, хоран турары-нын үчөт, өтчөдү база кошкак тургустунган. Малчынардан мал өлгөң, скотда дужаалан элтин деңизин эвэс болган дөң, совхоз директору А. В. Поражевский акша тырып ап турар таварылга база бар. Эрткен... Кужугет Чүс 141 рубль, Монгуш Баа 200 рубль, Ховалыг Чылбак 160 рубльди совхозтун кассасынга төлөз. А чогуу чүл дөң ийи а-кша төлөп турарын малчы-нар бооттары база билбес, оларга кым-даа таймалыраа бербөз.

Совхозтан тос малчы де-кабрының ажил төлөвүн ам-даа албаан, директор бээрн чөш-дрезин бооп турар. Ара-аш өлгөн малды өртүн ба-за малчынар төлөп турар, мал эчилери өлгөн малды чылда-галың тыпкыш, айт тургу-лайч турар.

Рейд бригаданың кежигүнери: В. ЧАДАМБА — узусчу контроль комитетин даргазы, М. ХОЮГ-ООЛ, Б. СЕДИН-ХУУРАК «Шынын» корр.

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕННЕЖИНЕР!

1975 ЧЫЛДА ТЫВАНЫҢ МАЛЧЫННАРЫНЫҢ СОЦИАЛИСТИК ЧАРЫЖЫНЫҢ ТҮҢНӨЛДӨРҮ

ХОЙЖУЛАРСААНЧЫЛАР

Фамилия	Ажыл-атты	Чус хойду хураган
Сафонов И. П.	«Революциянын чалбыжы» с-э	140
Ооржак Д. А.	«Барыс» с-э	140
Ооржак Д. А.	«Алдан-Мадыр» с-э	128
Чамчы С. Б.	«Найрал» с-э	125
Монгуш Б. Д.	С. К. Тока аттыг с-э	125
Стушев И. Т.	«Революциянын чалбыжы» с-э	123
Монгуш О. В.	«Алдан-Мадыр» с-э	122
Ооржак Д. Н. Ч.	—	118
Данзырын Е. П.	«Чодураа» к-э, Тес-Хем	117
Монгуш М. К.	«Шекээр» с-э	115
Сат Ч. Ч.	СЭКП-ини XXII съездин аттыг с-э	115
Бажин Г. П.	«Революциянын чалбыжы» с-э	115
Супанган М. Д.	«Чодураа» к-э, Тес-Хем	113
Ооржак Д. К.	«Кызыл туу» к-э, Өвүр	112
Сарыглар Х. Ш.	СЭКП-ини XXII съездин аттыг с-э	112
Ооржак А. Д.	«Октябрь» 30 чылы к-э, Кав-Хем	112
Куулаа К. Б.	—	112
Оюн С. К.	«Кызыл тараачын» с-э	110
Дамчай Д. Д.	«Чаз орук» к-э, Эрзин	110
Намдал О. С. Д.	«Мерен» к-э	110
Харлам-оол С. Д.	«Малчы» к-э	110
Монгуш И. А.	«Алдан-Мадыр» с-э	110
Тортуу-оол Т. Д.	С. К. Тока аттыг с-э	110
Олар-оол Б. Т.	«О-Шылаа» с-э	110
Монгуш С. М.	«Шамбалыг» с-э	109
Лопсан О. А.	«Найрал» с-э	109
Куулар Т. П.	«Коммунизмин херел» к-э	109
Дамы Х. К.	«Кара-Хал» к-э	108
Намы М. И.	«Мөгөн-Бүрөн» к-э	108
Ооржак Б. Д.	«Кызыл туу» к-э	107
Монгуш К. С.	«Искра» к-э	107
Ондар М. Б.	«Сут-Хал» с-э	107
Энэр Б. М.	«О-Шылаа» с-э	107
Бегин Б. Б.	«Чаз орук» к-э	106
Дамба С. С.	«Кара-Хал» к-э	106
Биче-оол Д. М.	«Малчы» к-э	106
Монгуш К. Б.	«Алдан-Мадыр» с-э	106
Монгуш Д. С.	«Ах-Эрик» к-э	106
Куулаа К. Б.	«Шамбалыг» с-э	105
Монгуш Ш. Д.	«Кара-Хал» к-э	105
Ооржак С. С.	«Шекээр» с-э	105
Монгуш А. С.	«Искра» к-э	105
Ооржак С. С.	«Чыраа-Бажы» с-э	105
Ондар А. С.	«Алдан-Мадыр» с-э	105
Дамбай В. С.	«Чаз орук» к-э	104
Севдбаа А. И.	—	104
Ооржак К. К.	«Кызыл туу» к-э	104
Монгуш К. Б.	«Алдан-Мадыр» с-э	104
Хомгон А. А.	«Найрал» с-э	104
Серен Э. Ч.	«Коммунизмин херел» к-э	103
Балдан Х. М.	«Мурнакчы» к-э	103
Нойду С. К.	«Малчы» к-э	103
Хуаер-оол И. Б.	«Мөгөн-Бүрөн» к-э	103
Ооржак С. К.	«Коммунизмин орук» к-э, Өвүр	103
Ооржак А. М.	«Искра» к-э	103
Сарыглар Э. Д.	«Алдан-Мадыр» с-э	103
Монгуш К. С.	«Чыраа-Бажы» с-э	103
Кужугет Ч.	«Барыс» с-э	102
Дамба Д. Д.	«Торгалыг» с-э	102
Ооржак С. Д.	«Кызыл туу» к-э	102
Монгуш Н. Х.	«Коммунизмин орук» к-э, Өвүр	102
Монгуш К. С.	«Найрал» с-э	102
Монгуш-оол Д. Д.	—	102
Ламын М. М.	«Кызыл тараачын» с-э	101
Дондуу К. С.	«О-Шылаа» с-э	101
Доржу Д. Э.	«Ах-Эрик» к-э	101
Джигитмаа О. Б.	«Чаз орук» к-э	101
Назын В. И.	«Барыс» с-э	101
Хомушук Ч. Т.	«Мерен» к-э	101
Манчы Х. Ч.	«Малчы» к-э	101
Боргарган К. С.	—	101
Доспуу К. Х.	—	101
Салчак Х. О.	—	101
Тейин Д. Б.	—	101
Монгуш В. Д.	«Коммунизмин орук» к-э, Өвүр	101
Куулар Т. С.	«Чыраа-Бажы» с-э	101
Монгуш С. Д.	«Алдан-Мадыр» с-э	101
Сарыглар Х. А.	—	101
Монгуш С.	«Тилдег» с-э	101
Эрендей Т. М.	—	101
Дамба Б. С.	«Чаз орук» к-э	100
Дамбай В. Д.	—	100
Нижит С. К.	«Коммунизмин орук» к-э, Эрзин	100
Хунбун А. Ч.	—	100
Белчев М. Т.	«Мерен» к-э	100
Учурал М. С.	—	100
Донкут	—	100
Дамдын Х. Д.	«Бай-Тал» с-э	100
Ооржак К. С.	«Шекээр» с-э	100
Кужугет К. А.	«Барыс» с-э	100
Монгуш Х. А.	«Мөгөн-Бүрөн» к-э	100
Дугур Д. И.	«Малчы» к-э	100
Балдан К. А.	«Торгалыг» с-э	100
Кыскай К. И.	—	100
Ооржак Х. К.	«Кызыл туу» к-э	100
Монгуш М. К.	«Коммунизмин орук» к-э, Өвүр	100
Монгуш И. О.	«Октябрь» 30 чылы к-э, Чав-Хем	100
Монгуш Х. С.	«Сут-Хал» с-э	100
Ондар К. Л.	«Алдан-Мадыр» с-э	100
Ооржак С. Х.	—	100
Ооржак А. У.	—	100
Сарыглар Ч. Б.	—	100
Ооржак Б. Б.	—	100
Биче-оол Ш. Ч.	«Күш-ажылдын хостуу» с-э	100
Балдуу С. К.	«Найрал» с-э	100
Нордуу-оол С. Д.	«Найрал» с-э	100
Солон С. С.	«Ах-Эрик» к-э	100
Носка Д. Б.	«О-Шылаа» с-э	100
Натанг-оол Н. Д.	«О-Шылаа» с-э	100

Фамилия	Ажыл-атты	Бир инектен салган сүтү
Матина Т. И.	«Кызыл тараачын» совхоз	3568
Монгуш А. С. Б.	СЭКП-ини XXII съездин аттыг с-э	3327
Гусакова А. К.	«Көк-Тей» совхоз	3322
Конюевская Т. З.	—	3252
Павлундук Г. И.	«Кызыл тараачын» совхоз	3121
Сат М. А.	—	3063
Попова М. К.	—	3001
Балагашева А. Г.	—	2998
Ондар Д. Д.	СЭКП-ини XXII съездин аттыг с-э	2979
Соломенникова В. Н.	«Революциянын чалбыжы» с-э	2953
Седней З. А.	«Кызыл тараачын» с-э	2949
Данилина Г. Л.	«Революциянын чалбыжы» с-э	2946
Донгак Н. С.	«Кызыл тараачын» совхоз	2903
Семранова Т. А.	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг с-э	2819
Донгак В. К.	«Кызыл тараачын» совхоз	2780
Бутуева Е. П.	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг с-э	2773
Родюко З. С.	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг с-э	2768
Низамутдинова Н. Г.	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг с-э	2729
Кураскина З. А.	«Көк-Тей» совхоз	2697
Иванова Ф. К.	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг с-э	2694
Подаруева Л. Ф.	«Көк-Тей» совхоз	2692
Новиченко Е. В.	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг с-э	2680
Круглова Д. М.	«Саян» совхоз	2644
Хромченко Т. А.	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг с-э	2644
Тимина М. П.	«Саян» совхоз	2620
Кыргыс С. Б.	«Кызыл тараачын» совхоз	2563
Давыдова А. И.	—	2563
Молчан В. А.	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг с-э	2544
Оюн М. К.	Дуржулга станциясы	2530
Бренн Ф. А.	—	2520
Хунапай Е. П.	«Кызыл тараачын» с-э	2505
Евдок Г. С.	—	2502
Петренко Л. И.	«Революциянын чалбыжы» с-э	2485
Оюн З. Н.	—	2475
Манчак Н. А.	«Көк-Тей» с-э	2433
Сат Б. Д.	—	2408
Олей М. Б.	«Революциянын чалбыжы» с-э	2395
Анчы З. М.	«Кызыл тараачын» с-э	2389
Сундуйев М. М.	—	2388
Ооржак Э. Х.	СЭКП-ини XXII съездин аттыг с-э	2366
Куулар Ш. У.	—	2360
Магера В. Д.	«Саян» с-э	2352
Помосова Т. Ф.	«Кызыл тараачын» с-э	2321
Солодова В. И.	«Бүрөн» с-э	2285
Попова В. П.	«Саян» с-э	2277
Кылаан-оол А. В.	—	2274
Кара-Сал Д. Ш.	СЭКП-ини XXII съездин аттыг с-э	2272
Чооду А. К.	«Саян» совхоз	2269
Самуш Г. Т.	—	2263
Баткар Ч. Х.	«Чодураа» к-э, Тес-Хем	2220
Халдан к-э	—	2220
Кара-Хал Г. Б.	СЭКП-ини XXII съездин аттыг с-э	2206
Монгуш З. Ч.	«Саян» с-э	2172
Глушкова Р. П.	«Кызыл тараачын» с-э	2157
Седи Л. Б.	«Көк-Тей» с-э	2117
Ондар Б. С.	—	2117

СҮТ-БАРААН ФЕРМАЛАРЫ

Эргелекчиси	Фермалар	Ажыл-атты	Бир инектен салган сүт
Доронин Д. С.	Туран	«Кызыл тараачын» с-э	2600
Кара-Булаң	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг совхоз		2589
Шубин В. И.	Могой	«Саян» с-э	2303
Чертов А. П.	Көк-Тей	«Көк-Тей» с-э	2303
Монгуш А. С. Б.	Дергун	СЭКП-ини XXII съездин аттыг с-э	2226
Дурнова З. Г.	Теп	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг совхоз	2211
Панкратов В. П.	—	«Россия» с-э	2195
Доронин К. С.	Хүн	«Кызыл тараачын» совхоз	2108
Баткар Ч. Н.	Хараал-Тей	«Чодураа» к-э	2015
Ласпанов А. И.	Өлкө	«Саян» совхоз	1966
Резель В. А.	Алаш	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг совхоз	1959
Савинов И. П.	Краснояр	«Революциянын чалбыжы» совхоз	1945
Ким В. В.	Доора-Хадык	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг совхоз	1938
Савельева В. Д.	Теп	Дуржулга станциясы	1918
Иргит К. Д.	Адыл-Бажы	«Болшевик» совхоз	1856

БЫЗАА АЖААКЧЫЛАРЫ

Фамилия	Ажыл-атты	Хонгута немелде даянган (грамм)
Монгуш Ч.	«Тилдег» совхоз	886
Долганова В. А.	«Көк-Тей» совхоз	855
Золотухина Т. Д.	—	825
Монгуш О.	«Тилдег» совхоз	777
Мат И. А.	«Саян» совхоз	722
Бутуева А. А.	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг совхоз	721
Салчак С. О.	«Саян» совхоз	710
Кужугет С. Б.	«Кызыл тараачын» совхоз	710
Слабоухина З. Г.	«Революциянын чалбыжы» совхоз	681
Алексеев М. С.	«Хадир» колхоз	680
Ведьминкина Г. В.	«Революциянын чалбыжы» совхоз	673
Болот А. К.	ССРЭ-ини 50 чылы аттыг совхоз	671
Савинов Д. А.	«Кызыл тараачын» совхоз	629
Биче Е. Б.	—	627
Тюлюш М. К.	—	624
Тарасенко А. А.	«Хадир» колхоз	616
Салчак К. С.	«Кызыл тараачын» совхоз	598
Алексеев Н. С.	«Хадир» колхоз	587
Очур К. С.	«Кызыл тараачын» совхоз	582
Оюн Д. К.	«УТКА 25 чылы» совхоз	582
Наумова Л. Е.	«Саян» совхоз	580
Кызыл-оол Т. О.	«Кызыл тараачын» совхоз	570
Кол Е. О.	«Хадир» колхоз	567
Борбак В. Т.	«УТКА 25 чылы» совхоз	568
Винтовкин Ю. М.	«Саян» совхоз	562
Оюн Д. Д.	—	540
Сарыглар З.	«Ленинги орук» совхоз	539
Балчир-оол М. М.	«Саян» совхоз	515
Кечил-оол Т. Б.	—	510
Агапова М. М.	«Ленинги орук» совхоз	508

ИНЕК КАДАРЧЫЛАРЫ

Фамилия	Ажыл-атты	Хонгута немелде даянган (грамм)
Монгуш Ш. Б.	«Шамбалыг» с-э	980
Бавалай И. К.	«Бурунтаар» с-э	795
Уйунай-оол Г. С.	—	693
Базар А. С.	—	660
Коробейников Н. Т.	«Коммунизмин орук» к-э, Кав-Хем	650
Анисимов И. Т.	Дуржулга станциясы	620
Вловин С. И.	—	582
Касинова М. Ф.	«Революциянын чалбыжы» с-э	578
Куулаков П. Р.	«Коммунизмин херел» к-э	562
Салчак Ч. Ч.	«Кызыл туу» с-э	549

ЧЫЛ ГЫЧЫЛАР

Фамилия	Ажыл-атты	Чус безен агары кузуну
Ынаалай Б.-Х. С.-М.	«Чаз орук» к-э, Эрзин	97
Седен оол Х. Ч.	Ленин аттыг к-э, Эрзин	90

ХОЙЖУ-БИЛЕ ЧУГАА

Тес-Хемде «Ах-Эрик» колхозун муруну талаанында ховжуе углаан орук-биле кезек кылган оро, малчы аалдыг кодааныга келди. Хойжаулар эртенги чымжын доо-зуп, кодан сүрүтү калатча угалаттар, оларын ажыл-ижи-биле таныжып чугаалай-дыр.

Итинин малын хур-меди кыш ажырап — бистин көл сорулгавыс кыдыт. Ол дээрге малды баш санын өстүрер, оон чаш төлүн чидирит чокка камгалап алыр дээни өт. Ажыл-ижи багыт эвес чоруп тур — деп, уруг кадарчы Лапаа чугаалай-дыр.

Дарган Сандыкович Лапаа хой ажылынга мергежил, дуржулгалыгын бирээни. Бо ачылга 20 чыл дургузунда ажылдап, а оон 12-эри чугае төрүүр хойлау коданга өртүргөн. Ол үенин дургузунда төрүүр 100 хойга онааштыр 80-ден эвээш хураган ач кербөө. Бо өт-бүзени мал ажылынын бедик мергежилдигери деп алап турары таварыга эвее.

Дуржулгалыг хойжу доозукчу чылда төрүүр 100 хойга онааштыр 97 хураган камгалап алыр хуушталган 106 кылды күсөдип, хой бүрүзүндө-не, 2,5 кг дүк кырып алган, төсүк беш чылда 4,6 чылда күсөдип, колхозтун мурнакчы хойжуларын өдүрүүн баштаан.

Малдын болуру белев эвее. Ол мергежилге бердинген, ак селкилдиг, бедик харым-салгалыг өстүргө итинин малын малдыр херек. А колхозтун 50 шаа ховун чидирген Сергей Душ-Сагаан ушкан алагачы, харымсалга чок кижилерге канчап итинин малын бугуур-оол? Таварышкан-на кижилерин мал ажылынга ажылдадырынын хораны өл-дур — деп, ховчун хойжу, Кызыл-Чыраа кызе Советтин депутаты Дарган Лапаа чугаалап орап.

Төрүн колхозтун төрө дөш үргүтүп салып, човап чоруп мурнакчы өт-буге өтүп, кыш база мал ажылынга өртөкөн. Ол көсөмөлчү өт-буге ам тускыг кодаанын күлөп алган.

Мал ажылынга аныктарны хаара тудар талааны-биле ажылды чогуур деннекте тургузун үч неген седеген. Анык хойжуларын дуржулгалыг өстүргө быжылган, малчынын нарын мергежилге өөрдир херек. Оларын бистин салгалыгынын кылды кижилеринге дуржулгалыг, ховчун хойжаулар база төлөтүг үлүүн кижилерини чугаа — деп, Дарган Сандыковичинин болган Соли Дайташенинин чугаа-зын «Ах-Эрик» колхозтун баштаар чери, партия, көсөмөлчү органдарынын өөренип көөрү чугаа.

Итинин малын баш санын өстүрери-биле бо беш чылда база 4,6 чылда чедикшининг доозуп, төрүүр 100 хойга онааштыр 90-дан куу хураган албас деп хуушталган олар алган болган СЭКП-ини XXV съездин ажыл-ижи чедикшининг уткуур дөш кылмак ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Д. Лапаа.

М. КАЛЧАН.

«Ах-Тургу» совхозтун хоймузу И. Данзырын, «УТКА 25 чылы» совхозта бызаа ажаакчы С. Бойду, «Найрал» совхозта өшүк бригаданын бригадир С. Чанзаң — чоонга чаа болуп эртенги партиянын XVI област конференциянын делегаттары. Мурнакчы малчы коммунист боттарынын арга-дуржулгалын чоңа негептерди, ажыл-ижи үлгерин иргүзүп турарлар. Олар ажыл-ижи кызымы, амыдырал-чууттагыга төлөтүг чову-биле макталдылар.

ЧУРУКТА: хойму И. Данзырын, бызаа ажаакчы С. Бойду, бригадир С. Чанзаң.

Кышкы оларда хой. А. ЗАЙЦЕВИЧ фотолары.

Слѣзѣхъ
въ рѣку

деринге, оңу белеткел ту
бүдүрүгөдөгү, илануу т
вер үлөтүрүтүн барзаны
шныарын экижидеринге бот
салларын чедерер.

1976 чылда беш салык бу

«Самал» 200 дөңгөлөк
сигарет шыгуучу өзүндөзүн
чакырат.

Кредитке бараанар садыры-
н дөңгөлөк 1,5 миллион ру-
с чакырат.

Фермаларда малчыларнын,
жышкы оңдарларда жойжулар-
ды, жову туулаларында мел-
маторларнын садыр таңы-
лазын өкмөтүн, оларга ба-
нын сурттан турар чертерин
ларын, кезин чорашын, сакы-
рат.

Амалдын мурункан дүржүл-
көн өкмөтүн болган кезпери-
н, күш-жылдын бүдүрүчү-
нүн белгилерине база тезине
дөңгөлөк дөңгөлөк
кооператорларнын өкмөтүн
жүзүр.

Тыяныш кооператорларын оң
кыш бүдүрүчү ажил-чору-
лазын болган транспорт,
жаруу, тууду, сакы-жыш
дөңгөлөк, белгиле ажилдарын
жыш-база тооларын соци-
алык күлөңдөлөрүн атыш
жышга атышат.

Д. САЛЧАК.

СЪЕЗД БУДУУЗУНДЕ

Франциянын бугу таалаарын
гана туткан ханы крәзисте
ригата өрттирпн турар деп
идеделгә.

Францияның тавакырынан
кызыл — бә дээрле бугу ка-
рманын системаның крәзи-
стар деп документ төдөлө-
үдө ошолар дөмөлгөн турар.
коммунистияң оң дөш дөм-
жиг турар ниятлесе, социа-
листияң ниятлесе болур ужу-
рт.

Даштыкы политика таала-
мә ФКП чүртүтү камаарыш-
сы политикамы чөдүрүм
эни, оң калдыр-даа шерип-
постикти бөлүгөжешинингерте
принципш дөш түркүп тур-
ар. Франция өскө чүртүрт-би-
ра камаарышпас чоруктуң, хо-
лараалыпмың, дең эргелер-
чиг болгаш бөг-болтуңа ажи-
кымын принциптеринге кыды
камаарышпас чөдүрүм
күзүлүт деп документте чу-
гал турар. Колдоткыла-
ымың нөдүрүмүң, система-

ры дөш, чөпөстик дөдүрүм
дөш түркүп ужурут.

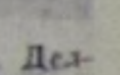
Европага айыма чөк чорук
болгаш кыды ажидажыла та-
ламы-была Чөвүлү хуралды
Түндүк атымың айыма чөк чо-
руктуң, кыды ажидажыла-
ның болгаш кижиниң эргеле-
рин хүнүдээриниң принципте-
рин төдөгүрүлгәлән, оң чорук
Европага бымың тайбыңны
үлдәсинди салып турар. Ола-
ры күдөсир хөрек. Быстер өс-
кө уаустар-была тайбыңа бо-
лаш лыйыралы чүртүртәрин кү-
дөс турар бис деп документте
дөмөлгөн турар.

Францияның калбак уаус
массаларының ниятлесеңиң
чаартыры дөш дөмөсинеңиң
авангардында ажиалың агы
чоруп турар. Чүртүтү айма-
дында ролу болгаш саалары
чайылыш чөк өзү турар
Францияның Коммунистияң пар-
тиясың дөмөсөлчүрүниң бири
болгаш.

Демисел үргүлчүлевишаан

жыттыгындыкта МПЛА бар чедирбисаан, ол дөсөтөй уулуны энөгдө уулуусун чаа алмышкыннарыл бижыричта, Антала Улус Республикасын тускай догуунаашында чугула салымчыкыктур деп сизалап демдегизин.

Ш Т Ы К Ы, Л А Р Ы

...и садыларының эбээ. Дел-
дерлерде салгылаан Маону
... санын портреттеринде

Гонконг болза британ коло-
надагы империяның Кыдаттың
үркүү-чоң аяктарында сөөл-
үмдө имелешкен хилит, сам-
дар бичи уруулар. Оз адым-
турсиң чорук каракка чар-
гап салгыларының забээ. Де-
тирлерде салгылаан Маонун
хөй санын портреттеринден

НИУРУКТА: эргн кыдат ра-
да хемглер кырында му-
ц бамкчылар чуртпа,
ылдап, херек кырында кур-
мерни баспайн, анда-ла

Найысылалдың өөредилге черлеринде

КЫЗЫМАК ЧОРУК НЕГЕТТИНЕР

Тывада ийги дээди өөредилге чери болур Красноярск-инд политехник институтунун Кызыл филиалында кышкы экзаменер сессиясы кидин тутат. Хамааты болгаш үлөтүр тутууларынын база автомобиль транспортуна болгаш оруктарынын салбырларынын 1-лг, 2-лг курстарынын студенттери чартык чылда өөргөн чүүлдерин хандыр шынгадип, экзаменерге шуугу белектенип туралар. Хамааты болгаш үлөтүр тутууларынын салбырларынын ийги курууунун бирги болур материалдар дурданышыны болгаш тутуу материалдары деп өртөмперге экзаменерди дужааган. Олардын кой кезин кайм-даа экзаменерге аймак тергип ани демдектерге дужаагылаан. Николай Болаленко, Сергей Илизов олар ийи экзаменер тергип ани дужааганнар.

Автомобиль транспортуна болгаш оруктарынын салбырларынын бирги курстары С. Радин, В. Салчак, Л. Тихонов, Н. Иргит, М. Сарыгузар, С. Шаляев, К. Монгуш олар дээди математикага экзаменер ани дужааган, олар нарын эртемни ханы шынгадип ани агадип көргүсөнгөн. Ол-лг эртемни ийги курстар Н. Николаев, В. Копышев, Н. Ульянов олар база ани дужааганнар. Философия, химия болгаш тусый мергежил азы-биле өртөмперге экзаменер студенттерини билим-мергежилни, шуугу куш-ажылын ама-да негөр. Оон-биле кыды бот-өөредилгелер, кезеки салбырларын экзаменерге база агадип.

Экзаменерге харымсалгалык, өөргөн чүүлдерин, бар аргаларын чөп ажылап турган белектенме болза хоржол. Чамдык студенттер болмача, тоомча чөк белектенгенини хараазы-биле багай демдектерин-даа алган. Ийдигаларын

Филиалдың өөредилге кезеңин өргөткөчүн М. Г. Соколов келдиртип алгаш, багай демдек алганын чыдааганын сайгарып, «кара» дептерде киир бижиткенин сагындырып, да-вазында экзаменерни дужаада тусый чөпшөрөл азырын сүмөлдөп.

ЧУРУНТАГА: Филиалдың башкысы М. А. Нуралиева дээди математикага экзамен хүлөп ал ор; ийги курстун студенттери экзаменге белектел үзүмдө.

А. ЗАЙЦЕВИЧ фотолору.

ЧҮГҮРҮК ИДИКТЕР

Уфа хоорайнын умар-чуул институтунун лабораторияларынын бирээзинде даштын хевирни анаа-да бөдүүн кирза сапын идиктерни көргөш, ийи дораан-на сонургай бээр. Ол сапынтарны кеткен кийи трамвайдан чыдып калбайн, оон-биле хүндөй безин чар-жып шыдаар дээрге, кийи чикитигизине бээр: ук сапынтарнын бирээзи-лзе үш килограмм ажыг аар деңгизин.

Алды килограмм ажыг аар деңгизин сапын идиктерни кеткен кийи бүдүн хүн иштинде иогат-шылап чокка трамвай-биле деңге чаржып болурун санаащыннар чаржып көргүсөнгөн. Хамык умар чүдөл диле, ол сапынтарны моторлар-биле хандырганында бооп турар. Нанжар кийи манжаарда, боауун күжүн үндүрбөс, а ол сапын идиктерини шиммедичи моторлары кийини көдүрүп чүгүрүп бээр.

Шак мындыг эдир-эпиг сапын идиктерни телевизорун ин-ституттун дозукчулары В. Гордеев биле В. Чебыкин олар чогааткан. Уфаның умар-чуул институтунун бешки куруу-нун студенттери Р. Валуев, С. Володин олар техника эр-темнерини мандаады Б. Ру-дойнун удурутулганы-биле ол телевизор боттандырып, мо-торлуг сапын идиктерини баш-турлуг шиммедичи хевирин баш-турп кылганнар.

Сапынтарнын кайызын-даа хончууунун адааның ийи талазында моторларны кошкан. Сапынтарнын эртемнери, компрессорну бычылган, мо-торларны бычылган ол компрессорнун дузасы-биле нывар чүдүлү алгаш, ажылдай бээр. Эдир-эпиг ол сапын мо-торларны кийе чүгүрүп бээр. Моторлуг сапын идик-терини кийи кеткеш, ийи-бир бөзүп кылкыштаарга, оларнын моторлары дораан-на хөдөл-бээр.

«Механизация иди-дугайында чугаа»

Моторлуг сапынтарнын ду-засы-биле кийи бир шакта 22—25 километр хемчээлдиг черни чадаг эртип болур. Ол хире хемчээлдиг чери эр-темнерге чүгө 70 грамм бензин-ни чарыдаар. Ынчаарга бир-шил ишти бензинни ап алгаш, хүндө Москванан Тула азы Ярославль чедир чадаг чөрүп болур.

Тусый эртемнерини ба-дытпап турарын бугаар алы-ра, шак ындаг чүгүрүшкүнү үш дакпын халышкын аны кинелентага сожумнадыр тыр-тырып каан бөгүтүп болур. Чү-гүрүшкүн чөртү дүргөзү болгаш башым буруу үш метр ырай бээр. Чангыс минутта-ла чүс аныг башымын кылып болур. Ийиниң чүгүрүп ха-лышынын бедир черден 25 сантиметр хемчээлден өрүл-вөөс.

Моторлуг сапын идиктерни кедип алгаш, ынчаар манжаар төлөздө, агаа улуг белектел негеттилер. Шак ындаг белек-кел болгаш ханымчалыг чан-чыгышкын чокка ол идик-терни ажылаары бөргө болур. Бо чаа чүүлге хамаарыштыр

«ДРУЖБА» МАГАЗИНДЕ

МОСКВА, ГОРЬКИЙ КУДУМЧУЗУ. Улут совет чогаал-тын адис эдир-эпиг найысылалдык эне-лг кийилеринг кудумчуларынын бирээзинде «Дружба» дээр ном садым бар. Ында поэмалар, альбомдар, орук айткычтар дептерлер, ажык чагаалар сазынтар болгаш графикаларын садым турар. Ол бүтү чүүлдер найысылалдык ол бир курт — Бол-гариядан, Венгриядан, ГДР-ден, Польшадан, Румынидан, Че-кословакиядан, Югославиядан, Молдави, КУДР-ден, ВДР-ден, Кубадан кээп турар.

«Дружба» магазини дамыштыр Москваның барык бир чүс библиотеканы боттарынын ном фонддарын кеткеш ап турар. Оларнын аразында даштын литература. Бүгү-зүлгө курган библиотеканы, дээди өөредилге эртемнеринг ака-демизининг библиотеканы, дээди өөредилге эртемнеринг кой-кой ном шыгжамалары дээ ишкел мындыг улуг албан черлери бар.

Даштын литературага сонургал сожвал чөп улгалып ту-рар.

ЧУРУНТА: Москваның Горький кудумчузунда бо магазинде Болгария, Венгрия, ГДР-ниң, Польшаның, Румыния-нын, Чехословакиянын, Югославиянын, Молдави, КУДР-ниң, ВДР-ниң, Кубаның номдары болгаш өскө-даа парлалга продукцияны садымлап турар.

С. СУБОТИНИНЧИ фотолору.

боттарынын санал-аланы кии-рери библиотектерден болгаш эртемнерден негеттилер турар. Анаа эвөө, а боду мотор-луг ол идиктерни кедип алгаш, манжаарга кийиниң байдалы, кыдышкылы, угаан-медерели кандыг болурун баш бурунгаар чугаалайын турар.

ЧУРУНТА: моторлуг са-пынтарны баштайгы хевир.

Е. ДВОРНИКОВ.

«Правда» солундан алган.

Космостун ховар «белээ»

ТЫВА МЕТЕОРИТ

Амгы үедө СССР-ниң Эртен-кер академиясынын чамдык лабораторияларында Кызыл-металлургия институтунда 1949 чылдан бээр бистин чүгүрүшкүнү девишкандерин тывыскаан 150 метеорит бар. Ынчаарга оң талам эртендер тывыскаан болгаш метеоритка деп эртен-ниң эвезин салган «Палас» де-мисин коллукчуда № 1 кы-дыр кирген.

Чамдык метеориттеринг аразында Элеосине киир акам метеориттер талазы-биле Кызыл-металлургия институнда 1912 чылда тывыскаан «Чингиз» деп метеорит база бар. 1913 чылда Черневич метеориттин 5 кг иш бүзүндүзүн Минусинский Н. М. Мортва-нов аттыг музейинге база кы-дыр деңгиз 76,4 кг үжөм бүзүндү Россиянын Эртен-кер ака-демиясына дамчыдып берген.

Бир эвөө «Чингиз» метеорит-тин артыкчылыгын билдир бол-за, тывыскаан бүзүндүлүгүнүн санын оон-дуга көзүндөп ала-болуу деп чүдө билдир ага-лардын кезинге мындыг хевиринг демдек туруулар бар болза эки: «1912 чылда ийи «Чингиз» деп метеорит тывыскаан. Бо метеорит Тываның девишкандеринде ка-лг чокког чүгө болганда, оон бүзүм чөп тургустерге соа-лун дүжүр кезежик. Ынчаарга Кызыл-металлургия институнда 1912 чылда тывыскаан «Чингиз» метеорит бар. Оон дугайын бир дугаарында 1937 чылдын декабрь 12-де Ын-сее биле Пасича хемнеринг аксым-

АНЧЫ АННА ШОЮН

«Тере-Хөл» коххозтун ат-чу-рагы кезежик ачыларынг бирээзи Анна Шоюн арга-сым-нарже аңал үер дээр ав-тангырыга белектелген орган.

Дуржулгалык ачынынг сет-ки-сегилеринг Каргынның ол чартымында Сары-Огуз тайга-зы кирип, агаа дүргө-не че-дерин болдуп, мында селбегер, чараш диндер бир поштен өскө-сине чыгып маңжып турары дарагыга көстүп орган.

Херэжик аңчы түдүмүзү ай-рак уурттары, дүргө-төрдө-лөр-биле байырлажып, чагыр ө-зүн берген, бора-сарыг пазны муунакш, аңчы-мөңгү тайга-зына атыганын.

Орук арга бир хонгаш, Сары-Огуз тайга чөдө берген. Ийи-лерин айткан кыш, оң-бөө-зүн чүткөпкөш, ужу-кыды кө-зүлбөс каргын эжиме баян кырышкы. Семдер пештеринг каалыр ийге келген, тура дү-көш, кезек динчээлалан. До-ла-гандыр шимзэн чок. Сактырга бүтүлгө чүдөөр: сүт-сиге, сел-бегер ыштар, аргада дүргө амытаннар чаа эртен шууган хаттын шимзэн-дажыга хор-рүй берген-дээ.

Кыс болганда мында-мында кулканштар мыжырашкан. Ке-дээниде поште чүгө-не шы-ларым дажжар, чыңе буюу-күтүштарынг сыган дажжы-малк, Анна Шоюн дүжүргөш, олче дүргө-нүргөш баянжып. Дүштөк олар үзү болган, диндерин кой болуп, олчазы ол хүн оон хөй болган. Боо-ра-алы көзүлбөстөй бээр.

олаанче чанышкан. Бир чүдүк кырыгы даштын ора, дин-деринг саварга, ол бир болган. «Бир дугаар хүнде олчам шо-ру-дур» деп, Анна Шоюн өө-рушкүзүп болган.

Чараш төс чыл бурунгаар оон Сары-Огуз Буурай ака-зы аңчылар дээр белектени берген чүдө-дү.

— Мен эдирти ал, аңчы, анчаа эдирти дээр-деп, Анна эр-те-лөө арак чугаалаан.

— Күжүр дүмүлүм эдиртип алыр мен, динч тышын бээр сен-деп, Буурай Сары-Огуз бажып суулар эргелдип кыш, кады аңчы-мөңгү тайга-зыга аңал чорукканнар.

Акымыдан чыда калбай аң-нап чораш, ол чылын сезен

Тываның адыкчыларының чедиишкени

Бистин республиканың ча-адарынын талазы-биле шим-диг комманды чорыкта чаа Мос-ква областын Химки хоорайны-га болуп эркен маргалаага киришкен келген. Агаа РСФСР-ниң «Динамо» ин-сти-ту-тунинг шимдиг ол ийи ко-манды киришкен. Москва, Тула, Иркутск, Новосибирск областтарын, Тыва, Бурят АССР-теринг болгаш өскө-даа черлеринг адыкчылары ки-ришкен.

Бо маргалаага бистин рес-публикадан эр улустар СССР-ниң спорт мастери Владимир Сырат, Федя Монгуш, Алексей Хурут, херэжикерлер Елена Монгуш, Марина Мельникова, Татьяна Борисова кирип чо-раан.

Маргалааның үжүмүнде бистин команда команданың Тываның адыкчыларының чедиишкенин баштайгы көргүзү. 14.45—15.15 Кышкы олимпий оюнуларында. Искрутан дамчыдыла. Оңут.

17.30—18.00 Информастыг про-грамм.

18.00—«Дружба» аңсамбандыг концерт. Оңут.

18.30—19.15 Кышкы олимпий оюнуларында дамчыдыла. Оңут.

18.00—«Аныя Ленинчилер». Дамчыдыла.

18.30—Телемедальон.

18.45—Телемедальон.

МОСКВАДАН

18.55—Документалдыг теле-фильминг баштайгы көргүзү. «Коргушкуну-нун ханазынын мынды-даа».

20.00—Медальон.

20.15—«Смелдизен сьезд чедир. Совет Туркменин».

22.05—22.15—Чарас.

22.15—«Коргушкуну-нун ханазынын мынды-даа».

23.00—23.30—«Уес». Информас-тыг программ.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

телевидение

МОСКВАДАН

8.00—11.00 Кышкы олимпий оюнуларында дамчыдыла. Оңут.

9.45—«Спортлото» тиражы. Оңут.

9.55—Концерт. Оңут.

10.20—«Эртем, техника, деп-шинде». Иганага совет эртемниң, техниканың хушунеринг. Оңут.

10.30—«Киножурнал».

11.00—Медальон.

11.10—«Чурук бурунунда-хүн». Оңут.

11.25—Урулгарга фильм. «Точ-ка, точка, биче сек...» Урал-чечен филь. Оң-ут.

12.45—«Миллионнарын Ленин-чи улустарда». «Күш-ажыл болгаш амыдылар-дын чаагай чоругу».

13.15—«Дневной эфир» азы-водтун коллективинг дугайында очер.

13.30—«Спортлото» тиражы. Оңут.

13.40—«Коргушкуну-нун ханазынын мынды-даа». Доку-менталдыг телефильминг

КОЛХОЗЧУ ПЕНСИОНЕР

Колхозта ажылап турар пенсционер дээр 1964 чылда баштаан хоойлу бугаар пен-сия алганын азы колхозчо-созче шилчез эрн колхозчу-лар-дыр. Чок болза 1966 чылда баштаан хоойлу бугаар пен-сиялаан ажылдын азы албай-хаакчы, ол мышкан СССР-ниң Министрлер Чогулуның 1964 чылдың июль 20-де доктаалык бугаар пенсиялаан колхоз-дарга, спецналыст, кол азы улуг бухгалтер база механизатор болур.

Көдө ажыл-агый бүдүрүл-гениге кийи күжүнүң чугула-зынга колхозчор: бир тала-зында, колхозка ажылдап тургаш пенсиялааннарын ол

аажылын үргүчүлээр күзө-дүн, ийи талазында, пенс-ионерлеринг материалдыг бай-далы улам бедир сонургады барымдаалаш, мышкыларын пенсиялаан аңгы аажылын хевир, ап турар шалкылар-дык хемчээл хамаан чокка төлө-рин дүрүмчүл.

Колхозчу дээр пенсия ап тур-рлар, СССР-ниң Топ статис-тика эргелгенин 1971 чылдың март 31-де ажал-агый адыр-ларын айткан бадылаан (кө-дө ажал-агый бүдүрүлгениге саван черлерге ажалдаар бол-за, үстүнде айтканын шышак, баа, шалкылардык хемчээл ха-маан чокка пенсиялаан бүрүн төлөр.

Бир эвөө колхозчу пенсционер үстүнде айткан черлерден өс-

баа тыспып турар. Ол чорук пенсия хемчээлгени шалкы болбас. Чүгө дээр ол пенсия чүгө устат бугаар кол-хозчун бодунун хөргөжинден, а алаа пенсияны төлүктүн фон-дун төлөр.

«Сельхозтехника» катты-жымшыкынын черлери көдөз ажал-агыйга хамаарым ужу-рунда, алаа ажалдаан колхоз-чу пенсционер пенсиялаан бүрүн алыр деп, чамдык кийилеринг билип турары шын эвөө. Мате-риалдык чүлү кылын үндүрбөс болганда, алаа ажалдаан кол-хозчу кийи ажалдаан албайн бар.

Көдө ажал-агый бүдүрүл-гениге чүгө материалдыг чүдүлөр кылып үндүрер черлер хамаарым. Чикээ, соххотар, куш фабрикалары, аң ажалдыг соххотар, оон-даа өскө.

Долу болгаш долу эвөө-лаа сажак күрүм пенсиялаан азы пенсияны 1966 чылда баштаан хоойлу бугаар ап турар кол-хозчу болза колхозка ажалдап тургаш тыпкан ажалынг хем-чээл, албай дужаалы хамаан чөкөз бүрүн алыр. Бо чүрүм-нү кыраан дээр пенсия ап ту-рарларга, СССР-ниң Министр-лер Чогулуның 1964 чылдың июль 20-де доктаалык айт-кан кийилерге база хамаарым-тырар.

Бир эвөө колхозта пенсционер кезежик ажалдап турар болза, СССР-ниң күрүм пенсияныг тусый болгаш төлөр чүрүм-нүн дугайында Дүрүмүн 171 чүтүнү бугаар олу шимтир-ээр. — Бир эвөө шалкы 100 рубльден ашпас болза, аны 15 рубль төлөр, а дужаалы, бө-

Консультация

К. ХЕРТЕК.

А. ДАВАА.

КИНО

ЯНВАРЬ 5-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «От бурган-далай» (2 сериялы) 9.40, 12.25, 15.10, 18.00, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Санжыктар-ның чери» 9.25, 11.45, «К/К» кедр үелери дайынчы» 15.20, «Ынактыл дээр хеминг херек үүлөгдү» 13.00, 18.40, 20.30 ш-ктарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ойза болууш-кун» (2 сериялы) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чашкы шаванык соода чүс хүн» 15.00, «Фан-фия Толян» 16.50, 18.40, 20.30 ш-ктарда.

Редакцияның АДРЕЗИ: ИНАЕКС 667000

Кызыл. Шетиники-Кравченко кудумчузу бажың №3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлун 24-63, редакторлун оралакчыларының 35-24, 31-75, пропаганда кылдызын 31-75, харымсалгалык секретарының 23-54, партияж амыдыл кылдызын 37-13, ажал кылдызын 21-47, улетур кылдызын 22-64, чага кылдызын 41-27, информатла база совет тургузат кылдызын 20-60, корректор-ларын 27-41, бухгалтерияны 50-22, солун келбей барганда 32-75 телефоныч долгаш.

Тираж 16495. ЧАГЫГ № 69. СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАПУНЕР